

ORATOR (46) *sb m*

Oba o jasne; -ã- (39), -a- (4); -a- Górndworz (2), Phil; -ã- : -a- GliczKsiąż (10:1).

sg N orator (17). ◇ G oratora (6). ◇ D oratorowi (1). ◇ A oratora (2). ◇ I orator(e)m (7). ◇ pl N oratorowie (4). ◇ G oratorów (3); -ów (1), -(o)w (2). ◇ D oratorom (1). ◇ A oratory (3). ◇ I oratory (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII w.

1. *Człowiek wygłaszający przemówienia, oracje; mówca, krasomówca, także nauczyciel wymowy; orator Mącz, Modrz, Cn; rhetor Mącz, Cn [orator – krasomowca BartBydg, Murm 177; – wymowca Mącz 270a; krasomowca; wymowca – orator Cn] (39) : Dla czego przyłożył to Quintilianus aby ten ktori fie byerze ná tho żeby dobrem oratorem zołtał/ ludzi fie nye chronił GliczKsiąż K5v, K2v, K4v [3 r.], K5 [2 r.]; dofyć nam będzie/ gdy nam támtego Oratorá Greckiego mądrość ná Polfzce nálezey pokażefz. OrzRozm V v, O3; Chironomia [...] Też słuźne á vczýwe obyczáye/ których oratorowie vczá/ yáko fie ci máyá íprawowác s rufzaniem ręki kiedy co mówią álbo każá. Mącz 51d, 355b, 395d; OrzQuin Q2; PaprPan O3; Bo (iáko mowi ieden Orator,) niedbać o to co kto o niem rozumie/ nietylko iest chłubliwego rzecz/ ále y rofpuftnego. ModrzBaz 59, [16]v; X. K. y z drugim oratorem ná Magistrat vtyskuie, ku tyránstwu iy pobudzáiąc. CzechEp 164 marg, 164; OrzJan 72; WysKaz 40; PaxLiz Dv.*

W połączeniu z imieniem [zawsze: imię + orator] (4): Quintilianus orator yeden zacny ktorego y podzis dzyeń kfięgi w wielkyey wadze íá GliczKsiąż Kv, K3, K4v; BielKron 280; A żádał wprzod Demofteneńá Orátorá zacnego y flawnego ná ktorego pod on czás wízytká Grecia ogládałá fie Phil R2.

W połączeniach szeregowych (2): Bo ná tę Grámmátykę [...] Apostołowie y infzy Pifarze słowá Boże⁸⁰ nie ták bárzo pátrzáli iáko Filozofowie/ Oratorowie y Grammatykowie: ále mowili ták iáko im co dał duch Boży wymowić. CzechRozm 63; Bo iáko powieda on Orator, Philosoph, Senator y Hetman (marg) Ciceroná rozumie [...] (-): Zły iest trwáłości ítroż boiaźn ModrzBaz 127.

W przeciwstawieniu: »orator ... przepowiadacz prawdy« (1): Gdy nieiáko Orator kráfomowny. Ale iáko predicator veritat: przepowíadać [!] prawdy/ to czynić będą. BiaKaz H2.

Szeregi: »orator i filozof« [szyk 2:2] (4): Hifzpan teź był Quintilianus/ Orator y Philozoph przednie náuczony/ wielkíy poważności BielKron 280; OrzQuin Q2v; PaprPan kt; Przeto teź Hifstorie świádczá/ że wiele Hetmánów Filozofowie y Oratorowie [a philosophis et rhetoribus] wyuczyli. ModrzBaz 130v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»orator i historyk« (1): Gdym był w Wenecyey miálem Miítrzá IOAnnem Baptistam Egnatium, Oratorá y Hifstorká wielkiego OrzRozm N2.

»krasomowce, ktore zowiemy oratory« (1): Potym gdy przyiecháli/ przes kráfomowce ktore zowiemy oratory/ Ianá Lafkiego Arcybifkupá Gnieźnieńkíego/ y Stháfileiá Legatá Papierkíego/ byłá przyiętá y przywitaná od krolá BielKron 408v.

»poeta abo (takieź i) orator« (2): Iedno tilko poethy abo oratory przíymowác mamy, gdy cznotę chwaląc podwyfłzáią, á grzechy ítatecznie á nie obłudnie każá. BielŻywGlab nlb 11, nlb 10.

»orator i senator« (1): Czego y on flawny Orator y Senator Rzymfki potwierdził VotSzl A4. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»orator lub wymowca« (1): Wyznawa Cicero, iż iákożkoIwiek wielki był Orator, lub wymowcá/ tedy táki był z Akádemiey [se oratorem, quantuscunque esset, ex spaciis Academiae extitisse] ModrzBaz 129v.

Przen (1) : Zálię Poety wízytki/ Orátory/ Hístoriki s pilnością wielką trzebá żeby przecźcił/ j zwártował GórnDworz G5v.

2. Posel, wysłannik; rzecznik w sprawie, w sądzie, w radzie; prokurator, apostoł; advocatus, legatus, orator, procurator Cn [orator – prokurat, sprawca rzeczy, poseł Mącz 270a; oratores a Latinis vocantur quoque legati quod mandata Reipublicae aut principis oratione peragant – rzecznicy posłowie Calep; poseł publiczny, rzeczy pospolitej, królestwa; poseł do nieprzyjaciela o pokój abo o wojnę, legat, herald z niemiecka; proszak, prosiciel – orator Cn] (6) : w pokoiu [Rzeczpospolita] potrzebuie Oratorá/ ktoryby mądrze y o przyślych rzeczách rádźił/ y przedesłze rzeczy ładźił/ y ninieyże rzeczy w cále Rzeczypospolitey záchował: co bes wymowy żadną miarą álbo być/ álbo dobrze być w Rzeczypospolitey niemoże. OrzRozm Q2v, Q3v; [Dnia dźiesiątego Máia/ przybył też Orator Perfki/ y przynioł z łobą síłá kósztownych podárkow BusLic 26; Velum było nád štołem/ gdzie Báłzowie z Oratorem siedźieli. BusLic 26, [A3], 26v, 31].

W połączeniach szeregowych (2): Dziń [!] godny ku wyflaniu oratorow, legatow polflow w rozmagithe strony FalZioł V 53; Pan wezwawfzy zwolenniki swoie/ y wybrał z nich dwánaście/ ktore názwał Apoštołmi. A znaczy to imię Apoštoł pośláńcá/ poślá/ legatá álbo oratorá. RejPosRozpr c2.

[Wyrażenie: »orator cesarza, cesarski« [szyk zmienny]: Ale tá kolumnná/ ktora iest przeciw gościnnemu domowi/ w ktorým Ceśárscy Oratorowie ftáwáią BusLic 16, kt.]

Szeregi: »orator albo prokurator« (1): Ab oratoribus solitudo in foro, hoc est, quantum ad oratores attinet, Co sie Oratorów/ álbo/ Prokuratorów doticze/ pokoy yest ná sądziech/ álbo przed prawem. Mącz 1b.

»orator albo rzecznik« (1): rodzicy ktorzy sie chcą doczekać po fyny fwym áby dobrem oratorem álbo rzecznikym ośtał/ nyechay pilnye o tho sie pośtáráya áby wthem práwye yestcze w pyeluchách będąc y pyersi mátczyne ísac wczyc sie poczł. GliczKsiąż K2.

3. Tytuł dialogu Cycerona o retoryce (1) : bo proemium to iego [Castiglione]/ ktore on wziął z Orátorá Ciceronowego łłużyc mnie nie mogło GórnDworz B2.

Synonimy: 1. krasomowca, mowca, wymowca; 2. apostoł, legat, poseł, posłaniec, prokurator, rzecznik.
Cf NIEORATOR